

De Europese kern

Bernard Tuytens

Medewerker bij de Europese sociaal-democratische partij

1996 wordt een belangrijk jaar voor de Europese Unie: de herziening van het Verdrag van Maastricht staat op de agenda. In welke richting moet én kan die EU nog evolueren? Is een écht Europa met een beperkt aantal landen niet te verkiezen boven een losse samenwerking van landen die in een unie vooral de nationale voordelen zien?

Maastricht 2, Maastricht plus, kern-Europa.

In de Europese Unie wordt alles in stelling gebracht voor wat in Eurojargon een 'intergouvernementele' conferentie wordt genoemd. De verdragen zijn vanaf aanvang 1996 terug voor herziening vatbaar. Daarover zullen de vertegenwoordigers van de 15 regeringen (ambassadeurs, ministers van buitenlandse zaken en eerste ministers) en de Commissie (als 'zestiende lidstaat') het hebben. Hoelang de discussie zal duren weet niemand. Dat de inzet hoog is, dat weet iedereen, al was het maar omdat instellingen, bevoegdheden en werkmethodes moeten worden vastgelegd voor een Europa dat binnen afzienbare tijd 24 of 25 lidstaten zal tellen. Als ik even mee vooruitblik, schieten mij nu al een aantal politieke bedenkingen en vragen door het hoofd.

Wat haalt links uit een monetaire unie?

Wie over een nieuw verdrag onderhandelt, maar op datzelfde ogenblik de essentie van het vorige niet in de praktijk kan brengen, is een luchtfietser. De essentie van Maastricht was de economische en monetaire unie (EMU). Ter linkerzijde wordt de EMU al eens afgedaan als puur masochisme of als een boosaardig rechts opzet. Het tegendeel is waar, zowel theoretisch als praktisch. Het zijn precies de ultra-liberale eco-

nomisten die zich heftig kanten tegen een EMU. Zij gaan zelfs dwarsliggen voor een minimalistische definitie ervan: onherroepelijk vastgelegde wisselkoersen. Voor iemand als von Hayek is ook de munt een koopwaar waarvan de prijs dag in dag uit door de markt bepaald wordt. Ook in de praktijk is de EMU een gruwel voor uitgekookte poenpakkers. Een eenheidsmunt maakt komaf met allerlei flexibiliteiten, aanpassingen en verschillen, die mogelijke winsten in zich houden voor lieden die graag rijk worden in een casino-economie. Ook zij kanten zich dus tegen een EMU.

Voor de linkerzijde daarentegen is de EMU in velerlei opzichten een nuttig werkinstrument. Met haar dubbel criterium voor het overheidstekort zet ze budgettaire deugdzaamheid op een sokkel. Dat scherpt de solidariteit tussen de generaties aan, want het verhindert dat regeringen de problemen - schulddraag na schulddraag - naar volgende generaties doorschuiven. Onze kinderen met een bevuild milieu opzadelen volstaat ruimschoots. Bovendien is een eenheidsmunt een solied instrument tegen speculatiegolven, ondermeer omdat de reserves die een Europese centrale bank tegen speculatie kan inzetten zoveel groter zijn dan die van de nationale centrale banken. Een Europese eenheidsmunt heeft verder een voldoende ruim draagvlak om eindelijk te

kunnen opwegen tegen munten als de dollar en de yen en op die manier hun hegemonie te doorbreken. De ernstige crisis van de Mexicaanse peso in januari 1995 had al geleerd dat een vrijhandelszone als de NAFTA, waarbij op monetair gebied omzeggens niets voorzien wordt, zoveel is als een uitnodiging voor een verrassingsrit. Een EMU biedt daarnaast een uitzicht op een mogelijke verlaging van de korte termijn-intrestvoet, die de noodzakelijke ademruimte moet bieden voor allerlei broodnodige openbare en privé-investeringen. Een duurzame munt is ook een hulp voor wie duurzame ontwikkeling nastreeft. Tenslotte heeft de economische geschiedenis van het Europa van de jongste vijftig jaar aangetoond dat de landen met een stabiele munt ook het meeste groei, export en tewerkstelling gecreëerd hebben. Uitgerekend in die landen staat de sociaal-democratie het sterkst.

Nostalgie links moet wel beseffen dat een keuze voor de EMU meteen een keuze is voor een economie met Duitse trekken: niet zozeer postindustrieel dan wel hoogtechnologisch, doch met veel sociaal overleg. Dat laatste ligt ons goed, gezien de gelijkaardige Belgische traditie en de relatief aanzienlijke macht van de vakbonden. De Franse patroons daarentegen zullen even moeten slikken. De EMU betekent immers zoveel als de invoering van de sociale markteconomie langs de achterdeur, het opleggen van het Rijnlandmodel via een verdrag.

Een EMU sluit nationale monetaire oplossingen voor nationale problemen uit. Het paardemiddel van een devaluatie kan niet meer gehanteerd worden. Beslissen tot een competitieve devaluatie om de eigen ordinare producten in het buitenland beter verkocht te krijgen is uitgesloten. Maar ook een oplossing zoals de salaris-hausse na de stakingsgolf van mei '68 in Frankrijk is uitgesloten. Wie unilateraal te sterk de prijs van een produktiefactor opdrijft, prijst zichzelf uit de markt. Met een EMU zijn de deelnemende landen als een streek op de schaal van een staat. Een streek met een specifiek probleem vraagt niet om een monetaire aanpassing. Er zijn andere instrumenten dan de munt om schokken op te vangen: fiscale regels herzien, de lonen matigen of de investeringen bevorderen.

Ook een sociale unie?

De EMU is niet enkel een monetaire unie, maar evenzeer een economische unie. Dat veronderstelt een gelijkgericht economisch en sociaal beleid. Hoe realiseer je zo iets? Niet, zoals ook ter linkerzijde al eens gesuggereerd wordt, door het toevoegen van sociale criteria aan de stenen tafels van Mozes, de convergentienormen van Maastricht. Dat zou de verdragingsmanoeuvres die een zekere rechterzijde aan het voorbereiden is alleen maar ondersteunen. Vinden zowaar de gouverneur van de Bank of England en de Spaanse conservatieven elkaar immers niet op de lijn van die sociale criteria? Een betere startbasis voor de sociale unie is de volgende, langgerekte zin: "De Gemeenschap heeft tot taak, door het instellen van een gemeenschappelijke markt en een economische en monetaire unie en door de tenuitvoerlegging van het gemeenschappelijke beleid of de gemeenschappelijke activiteiten, het bevorderen van een harmonische en evenwichtige ontwikkeling van de economische activiteit binnen de gehele Gemeenschap, een duurzame en niet-inflatoire groei met inachtneming van het milieu, een hoge graad van convergentie van de economische prestaties, een hoog niveau van werkgelegenheid en van sociale bescherming, een verbetering van de levensstandaard en van de kwaliteit van het bestaan, de economische en sociale samenhang en de solidariteit tussen de Lid-Staten". Dit is géén citaat uit een sociaal-democratisch manifest dat zo slecht geschreven is dat het uiteindelijk door niet meer mensen gelezen is dan door diegenen die het opgesteld hebben. Neen, het gaat om artikel 2 van het Verdrag van Maastricht.

Wie zich om linkse redenen tegen de ratificatie van Maastricht kante, dwaalde. Wel klopt het dat dit artikel 2 om uitvoering en toepassing schreeuwt. Hiertoe biedt de nieuwe verdragswijziging een uitstekende kans. Als staten elkaar via muntmanipulatie dan al geen kersen meer kunnen afsnoepen, dan moet ook paal en perk gesteld worden aan spelbederf via sociale, ecologische of fiscale dumping. Op elk van die drie gebieden zijn gemeenschappelijke spelregels (zoals minima) nodig waarvan niemand kan afwijken. Om het met Dehaene te zeggen: kiezen

voor voordelen van schaalvergroting brengt *precieze gevolgen met zich, waaraan men zich niet kan onttrekken.*

Het nationalisme voorbij

De nationale soevereiniteit heeft haar tijd gehad. Zij is in diskrediet gebracht door oorlog, voortschrijdende technologie en toenemende onderlinge afhankelijkheid. De natie-staat stribbelt echter driftig tegen. In de geesten is hij nog springlevend. Toch is er geen weg terug, zeker niet voor socialisten en sociaal-democraten. De dertig glansjaren van de sociaal-democratie, van 1950 tot 1980, waren gebaseerd op een nationaal-keynesianisme. Hoe soevereiner de nationale staat was, des te meer macht en invloed hij in sociaal-democratische richting kon uitoefenen. Die periode is voorbij. Ze komt nimmer terug. Staten, maar ook hun gelijkgezinde partijen, zijn tot elkaar veroordeeld. Terwijl rechts meer en meer in de verleiding van nationalistische reflexen komt, is links precies door dat besef uitgegroeid tot de meest pro-Europese formatie. Links weet dat het hoogstens de helft van zijn beloftes kan nakomen, omdat de andere helft niet op nationaal niveau te realiseren valt. Voor socialisten en sociaal-democraten is Europa de toekomst. Links moet dan wel weten dat het van levensbelang is de politieke opties voor Europa te bespreken. Anders dreigt het verward te geraken in een juridisch-institutioneel kluwen dat bij zijn mensen enkel de vervreemding bevordert.

De politieke unie

Welke toekomstoptie moet dan genomen worden? Dat kan niet anders zijn dan een optie voor een Europa dat meer is dan een 'governing authority without governing capacities'. Een Europa met instellingen die in voldoende mate versterkt worden om te kunnen zorgen voor veiligheid én voor een toename en een eerlijke verdeling van de welvaart. "Dat veronderstelt dat Europa erin slaagt een grotere concurrentiekracht te verzoenen met een grotere interne solidariteit, gericht op het in stand houden van een volwaardige sociale bescherming en een absolute prioriteit voor de creatie van nieuwe jobs", zo luidde het in een toespraak van minister van buiten-

landse zaken Vandenbroucke in het Egmontpaleis op 10 januari 1995. Dat was al de teneur van het mooie artikel 2 van het Verdrag van Maastricht. Zo'n sociaal-democratisch economisch en sociaal beleid kan dus in theorie nu al gevoerd worden, met de tekst van Maastricht in de hand. Het verschil tussen theorie en praktijk ligt precies in het gebrek aan 'governing capacity' of, in Eurospeak, het gebrek aan een 'politieke unie'. Maastricht bevat een slecht onderhandeld en slecht voorbereid embryo van die politieke unie. Zijn ingewikkeldheid is een remedie tegen aandacht. Het is hoog tijd dat dit embryo vaste en heldere vormen begint aan te nemen.

Een volwaardige politieke unie zou Europa de noodzakelijke ruggegraat en draagkracht kunnen verlenen. Dat zou wat licht brengen in de industriële, economische, politieke en institutionele toekomst van Europa, die nu nog in het donker ligt. Volgens Peter Glotz is daarvoor geen bijkomende dosis grote visies en visioenen nodig, maar veeleer een bouwplan en een gereedschapskist. Dat klopt. Het politieke Europa is een gebouw waarvan op papier de eerste steen is gelegd. Het plan raakt echter niet klaar, omdat er zoveel bouwheren zijn die er hun zegje over moeten hebben. Het risico is dus groot dat er niet gebouwd, maar veeleer gebricoleerd zal worden. Als we het met zijn vijftien, het huidige ledental van de Unie, over iets zullen eens worden, zal het zeker niet 'communautair' zijn, maar wordt het ook niet helemaal intergouvernementeel. Een hervorming waarover 15 zo verschillende staten het eens zijn, biedt geen uitzicht op iets wat straf en sterk genoeg is, op iets wat op een paar essentiële gebieden voldoende gecentraliseerd Europees gezag oplevert om het hoofd te kunnen bieden aan de belangrijkste problemen van deze tijd. Een Nederlands diplomatiek veteraan formuleert het als volgt: "De sterke roep om daadkracht en het zwakke pleidooi voor democratisering wijzen duidelijk in de richting van intergouvernementele samenwerking, met los daarbovenop een mechanisme om knopen door te hakken". In mensentaal: een Maastricht 2, overeengekomen tussen de vijftien, wordt een jungle met een arbiter die te zwak is om gezag of respect af te dwingen.

Voor een klein land als het onze is dat een kwellig. Wanneer Maastricht 2 niets meer oplevert dan dat, ligt de noodoplossing voor de hand: een einde maken aan het gebruikelijk hofceremonieel in de Unie ('Is iedereen het erover eens? Laten we alleman in zijn waarde?') en een on-dubbelzinnige keuze maken voor een kern-Europa. Het is een heiligschennende keuze, maar de voordelen ervan zijn legio. Met de karolingische kleine kern kan de constant defensieve houding - de kleinste gemene deler van het bon-te gezelschap van de vijftien - plaats ruimen voor een offensieve, vooruitziende en initiatiefrijke strategie. "Les empêcheurs d'une danse en rond" die de voorstanders van een loutere vrijhandelszone zijn, worden - net zolang ze het zelf verdragen - buitenspel gezet. De Scandinaven kunnen meedoen voor zover zij dat wensen. In het andere geval beschikken ze over enige tijd om hun terughoudende publieke opinie te overtuigen. De monetaire unie, waarbij veel macht toegekend wordt aan de Europese centrale bank, wordt binnen de kern in evenwicht gehouden door een voldragen politieke unie die voldoende democratische waarborgen biedt. Meer dan bij een louter intergouvernementeel (en dus broeierig) Maastricht 2 het geval zou zijn, kan Centraal- en Oost-Europa rekenen op een stabiele pool in West-Europa. Maar nog eens: industrieel en economisch gaat het om een West-Europa dat meer Duitse kenmerken vertoont dan nu het geval is. Het is een kern-West-Europa dat ten volle het spel van de mundialisering speelt, zonder veel pogingen tot afscherming, maar met een verdragsrechtelijk vastgelegd Rijnlandmodel. Op het gebied van defensie voert dit kern-Europa een gemeenschappelijk beleid dat steunt op meer en meer integrerende legers. Dat Europese defensiebeleid wordt ontwikkeld vanuit een even gemeenschappelijke buitenlandse politiek. Die Eurodiplomatie is op haar beurt slechts mogelijk door een samenhangende actie. Dat betekent dat identieke procedures toegepast worden voor het externe handelsbeleid en het klassieke buitenlands beleid en veiligheidsbeleid.

De kern, die in een minimumoptie bestaat uit de landen die een muntunie vormen, is het tegendeel van een holster. Geen andere staat

wordt uitgesloten, excepties zijn uit den boze. Uiteindelijk moet elk Europees land dat dat wenst, kunnen deelnemen. Maar wie er later bijkomt, moet wel instemmen met het acquis van de kern. Niet meer, maar ook niet minder.

De karolingische kern zal een hoge graad van democratie kennen. Dat moet blijken uit de verdragen die de conferentie van 1996-en-volgende opleveren. Maar symbolisch kan dat democratisch gehalte ook al van bij de aanvang in de ver-gezet worden, bijvoorbeeld ten opzichte van het Italiaans voorzitterschap tijdens de eerste zes maanden van 1996. Als de Italiaanse regering op dat ogenblik neo-fascisten in haar rangen zou tellen, kan het begin van de conferentie best verdaagd worden tot 1 juli 1996.

Met méér democratie en de weigering neo-fascisten te ontzien zal links het niet lastig hebben. De Europese cluster-opbouw zelf daarentegen ligt veel moeilijker. Peter Glotz heeft gelijk dat die weerstanden zal opwekken bij een deel van de linkerzijde. Ten eerste zijn er de pan-europese idealisten. Zij zullen er - overigens geheel onterecht - een disengagement ten opzichte van de Centraal- en Oosteuropese landen in onderkennen. Welk plezier doet men de mensen in Praag, Warschau of Boedapest door hen een los West-Europa voor te schotelen waarin het ieder-voor-zich het altijd haalt? Ten tweede wordt een voortlevend neutralistisch heimwee, dat bij niets meer aansluiting vindt, verbroken. Verder zal een zekere linkerzijde de opbouw van een zelfstandige Europese sterkte afwijzen in naam van een vooralsnog onbereikbaar universalisme ('de wereldregering'). Het betere als de vijand van het goede. Wat misschien nog het meest parten zal spelen is een welwillendheid ten opzichte van de Britse Labourpartij die binnen afzienbare tijd eindelijk de Tories uit de regering zal weten te verdrijven. Continentaal links zal zich evenwel verbazen wanneer het de maat neemt van de afstand tussen de vrome Europese geloofsbelijdenis en de werkelijke, minimale intenties van nieuw Labour (met onder andere het behoud van het nationaal veto over bijna de hele lijn).

Klontje suiker

Gaat België als een klontje suiker op in de

Europese expresso? In een vorig nummer van dit blad beweerde Jan Blommaert dat het verdwijnen van de dienstplicht de zichtbaarheid van de Belgische staat verkleint. Hetzelfde kan gezegd worden van de vervanging van de nationale munt door een Europese eenheidsmunt (Ecu, Euromark). In de ogen van de publieke opinie wordt de nationale politieke spoeling erg dun. Met enige cynische overdrijving kan een vreemd beeld opgehangen worden: de Belgische staat is er binnen afzienbare tijd alléén nog om het tussen de plooiën vallende derde van de tweederden-maatschappij of zijn natje en droogje te ge-

ven (de nationale sociale zekerheid) of te tuchtigen (justitie en binnenlandse zaken).

Toch hebben de unitaristen geen reden tot somberheid. Het Comité van de Regio's is zo overweldigend divers en ongelijk in zijn delen dat het in de eerste decennia nooit kan uitgroeien tot een beslissend orgaan. Beslissen zal voorbehouden blijven voor de Raad, de Commissie en het Parlement. Daar wordt gerekend in lidstaten en wordt het Comité van de Regio's afgedaan als een dure luxe. Het klopt dat Europa België ook in de toekomst zal blijven bijeenhouden.